

Слово Боже в житті Церкви

ЗВІТ ПРО МІЖНАРОДНІ ЗУСТРІЧІ МІЖ
КАТОЛИЦЬКОЮ ЦЕРКВОЮ І ВСЕСВІТНІМ СОЮЗОМ БАПТИСТІВ
(2006-2010)

I. ВСТУП: ЦІЛІ, ІСТОРІЯ ТА КОНТЕКСТ СПІВБЕСІД

1. Представники Католицької Церкви (через Папську Радку зі сприяння християнської єдності)^[1] та Всесвітнього Союзу (Альянсу) баптистів (через Комісію з питань віровчення та міжцерковної співпраці) зустрілися у Ватикані, Рим, у березні 2006 року і виступили з наступною теплою заявою:

«Метою цих розмов є відповідь на молитву Господа нашого Ісуса Христа до Отця за своїх учнів, «щоб усі були одно... щоб увірував світ» (Ів. 17:21). Зіткнувшись з викликами сучасного світу, ми віримо, що це означає, що ми повинні продовжувати досліджувати нашу спільну основу в біблійному вченні, апостольській вірі та практичному християнському житті, а також сфери, які все ще нас розділяють, для того, щоб

1. Поглибити наше взаєморозуміння, повагу один до одного та християнське милосердя один до одного;
2. Сприяти спільному життю учнівства в сопричасті триєдиного Бога;
3. Розвивати і поширювати спільне свідчення про Ісуса Христа як Спасителя світу і Господа всього живого;
4. Заохочувати до подальших спільних дій щодо етичних питань, включаючи справедливість, мир і святість життя, відповідно до Божого задуму і на прославу Божої слави.

Ми передбачаємо, що зможемо рухатися до виконання цих цілей, зосередившись на темі: «Слово Боже в житті Церкви: Писання, Передання (Традиція) та *Koinonia*».

^[1] У цьому звіті Римо-Католицьку Церкву скорочено називаємо «католицькою». Це не означає, що баптисти відмовляються від назви «католицька» в сенсі приналежності до вселенської церкви: див. §30.

2. Визначена тема була опрацьована на п'яти щорічних зустрічах, які тривали тиждень у грудні кожного року, з 2006 по 2010 рік:

1. *Авторитет Христа у Святому Письмі та Переданні*, яку приймала Бісонська богословська школа при Семфордському університеті в Бірмінгемі, штат Алабама, США.
2. *Хрещення і Вечеря Господня/Євхаристія як видиме Слово Боже в Κοινωνία Церкви*, організована Папською радою сприяння єдності християн в Римі, Італія.
3. *Марія в житті Церкви*, організована Баптистським центром досліджень при Богословській школі Університету Дьюка, м. Дарем, Північна Кароліна, США.
4. *Керівництво [нагляд] і першість в служінні Церкви*, організована Папською радою сприяння єдності християн у Римі, Італія.
5. *Заклучна зустріч* для збору результатів попередніх сесій та роботи над проектом звіту, що відбулася у двох залах Оксфордського університету: Regent's Park College (баптистський) та St. Benet's Hall (бенедиктинський).

На кожній з цих зустрічей члени кожної спільноти виступили з двома-трьома богословськими доповідями (перелік у додатку), а плоди тижневої дискусії були зібрані разом в останній день в узгоджені меморандуми, які лягли в основу цього звіту. Дуже важливою частиною кожної зустрічі була спільна ранкова і вечірня молитва, яка об'єднувала учасників у спілкуванні і надавала глибину всім дискусіям.

Спочатку передбачалося, що остання сесія буде присвячена темі: «Слово Боже в сучасній ситуації», досліджуючи виклики в етиці, місії та благовістя, з якими стикаються наші дві християнські спільноти сьогодні. Хоча ця тема була присутня як постійний контекст у всіх наших розмовах, в нашій обмеженій програмі ми не змогли знайти час, щоб розглянути її окремо. Ми сподіваємося, що зможемо продовжити ці розмови, можливо, в інших формах і на інших форумах, щоб досліджувати ці практичні питання на основі богословського зближення, яке висвітлюється в цьому звіті.

3. Зустріч у Ватикані в березні 2006 року не була, однак, початком історії розмов. У 1984-88 роках відбувся попередній раунд розмов під назвою «Заклик свідчити про Христа в сучасному світі» (між тим, що тоді називалося Секретаріатом Ватикану зі сприяння християнській єдності та Відділом навчання і досліджень BWA). Співголови зазначили, що «ті з нас, хто брав участь у бесідах, розглядали наш спільний досвід як великий дар Божий», а звіт закінчився на ноті взаємної поваги і зростаючого взаєморо-

зуміння. Істотною частиною тих бесід була тверда згода між баптистами і католиками щодо особи і справи Христа, так що, коли оргкомітет вирішував питання про зміст нинішніх бесід, здавалося, не було необхідності повторювати це. Однак, важливо зафіксувати це попереднє зближення на початку цього звіту, оскільки воно забезпечує необхідну христологічну основу для теми «Слово Боже в житті Церкви». Обидві делегації в 1984-88 роках погодилися з цим:

Христологічні твердження в Новому Завіті виражають віру окремих осіб і груп. У своїх ранніх формах, таких, які ми знаходимо в Павловому переданні (*paradosis*) про воскресіння (1 Кор. 15:1-11) і в «керигматичних» промовах Дій Апостолів (наприклад, 2:22-24; 3:14-16; 4:10-12; 10:40-43), Ісуса проголошують як того, кого Бог воскресив (або зробив Господом і Месією) заради наших гріхів, або в чие ім'я ми спасенні. Вчення про особу Христа [таким чином] не може бути відокремлене від звістки про спасіння, яке Бог здійснив через Христа (§6)

Діло Христа представлене різними метафорами, такими як виправдання (Гал. 2:16; Рим. 3:26-28; 5:18), спасіння (2 Кор. 7:10; Рим. 1:16, 10:10; 13:11), спокута і відкуплення (Рим. 3:24-25; 8:32) і примирення (2 Кор. 5:18-20; Рим. 5:10-11). Ці вирази вказують на онтологічну, об'єктивну подію, в якій Бог розпочав відновлення занепалого людства у стосунках з собою і започаткував оновлення творіння через смерть Христа на хресті та воскресіння з мертвих. Пропозиція спасіння від Бога у Христі приймається вірою, яка є даром Бога, «який хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання істини» (1 Тим. 2:4). (§10)

Обговорення нашого свідчення про Христа показало, що наші дві спільноти є єдиними у своєму сповіданні Ісуса Христа як Сина Божого, Господа і Спасителя. Віра в Христа, проголошена в Новому Завіті і виражена на перших чотирьох вселенських соборах, поділяється обома нашими церквами. Наша дискусія не виявила суттєвих розбіжностей щодо особи і діла Христа, хоча деякі з них з'явилися щодо засвоєння спасительного діла Христа. Ми вважаємо, що цю спільність віри в Христа слід підкреслювати і радіти їй як основі для наших дискусій про інші сфери церковного вчення і життя, де можуть залишатися серйозні розбіжності. (§11)

4. «Відмінності», які залишаються, визначені в попередньому звіті як «богословський авторитет і метод» (стосовно Святого Письма і традиції), «форма *койнонії*», як вона реалізується в Церкві, і зв'язок між вірою і таїн-

ствами. До цих трьох тем звіт додає необхідність прояснення термінів «місія» та «євангелізм/євангелізація», а також необхідність подальшого розгляду виклику для спільного свідчення, який виникає через розбіжності щодо «місця Марії у вірі та практиці». Як зазначено вище (§2), ці розмови стосуються чотирьох з цих п'яти «сфер, які потребують подальшого дослідження». Перша з них розглядалася як ключова для всіх, і займала нас на нашій першій зустрічі в 2006 році.

Оргкомітет у березні 2006 року усвідомлював, що, розглядаючи ці конкретні питання поглиблено в рамках загальної теми «Слово Боже в житті Церкви», а не охоплюючи широке коло питань, як це було раніше, можна вийти за межі перших етапів взаєморозуміння і перейти до стосунків, які мали б характер «спільного життя учнівства». Ми помічаємо, що перший абзац порядку денного, запропонованого в 2006 році, є дещо менш обережним, ніж передмова до Звіту 1988 року. Тепер ми були в ситуації, коли могли говорити про *поглиблення* взаєморозуміння, яке ми вже маємо (пункт 1), про *розширення* спільного свідчення про Ісуса Христа (пункт 3), яке ми вже здійснюємо, і про *подальші* спільні дії щодо етичних питань, які ми вже робимо (пункт 4). Метою цих розмов не було прагнення до об'єднаної церковної структури (те, що часто називають «органічною» єдністю) – але відчувалося, що цього разу ми все ж таки можемо поставити собі за мету стати більш чітко єдиною церквою, як молився Ісус. Слід зазначити, що деякі баптистські конвенції в Південній Америці протягом 1980-х років мали серйозні застереження щодо участі в процесі взаємного діалогу з католиками, в світлі того, що вони вважали ситуацією, ворожою баптистському свідченню Євангелія. Однак у липні 2006 року на щорічних зборах Всесвітнього баптистського альянсу в Мехіко генеральний секретар д-р Дентон Лотц повідомив, що під час нещодавніх переговорів з латиноамериканськими баптистськими лідерами вони заявили, що розуміють причини нових діалогів і схвалюють їх проведення^[2].

5. Ми також отримали користь від певних неформальних розмов, які вже відбулися до 2006 року, і в яких попередньо розглядалися деякі з питань, що були визначені. У 2001 році в Буенос-Айресі (Аргентина) відбулася зустріч між представниками Папської ради сприяння єдності християн і Союзу баптистів Латинської Америки; на ній виступив кардинал Каспер, тодішній президент Папської ради, і були представлені доповіді про *койнонію* і таїнства або постанови. Дискусія на ці теми була віднов-

^[2] Протокол засідання Генеральної Ради Всесвітнього Баптистського Альянсу / Щорічні збори, Мехіко, 7 липня 2006 року, надрукований у виданні: *Щорічні збори Всесвітнього Баптистського Альянсу, Аккра, Гана, 2-7 липня 2007 року* (Фоллс-Черч, Вірджинія: Всесвітній Баптистський Альянс, 1977 р.), с. 52.

лена на першій і другій зустрічах нинішніх бесід. У грудні 2003 року доповіді були представлені на зустрічі європейських баптистських богословів та Папської Ради у Ватикані. Теми були двома: по-перше, «Спільна декларація про доктрину виправдання», досягнута між католиками і лютеранами, а по-друге, Петрове служіння, як відповідь на енцикліку *Ut unum sint* («Щоб були єдині»), в якій Папа Іван Павло II висловлює свою віру в особливе місце єпископа Риму як служителя єдності між церквами. Під час цих бесід у баптистській доповіді запропонували, що Петрове служіння можна обговорювати лише в контексті загального богослов'я «керівництва (нагляду)» в Церкві^[3], і це була стратегія, яку ми прийняли на четвертій зустрічі цих бесід. Через рік, у грудні 2004 року, фокус уваги перемістився з Європи до Північної Америки, і у Вашингтоні, округ Колумбія, північноамериканські баптисти і богослови, призначені Папською Радою, виступили з доповідями на дві теми: хрещення і Пресвята Діва Марія. На зустрічі в грудні 2004 року в доповіді делегації баптистів стверджувалося, що євангельські віруючі повинні віддавати Марії таку ж честь, яку їй віддає Святе Письмо і перша церква, вшановуючи її як приклад для всіх віруючих, як людину, яка була дійсно слухняною Слову Божому, і визнаючи її значну роль в історії спасіння^[4]. Ці теми були підхоплені в другому і третьому раундах нинішніх бесід.

6. Вдячні за цей багатий досвід попередніх розмов між баптистами і католиками, ми тепер переходимо до запису змісту наших нинішніх розмов. Читач знайде загальну форму наступних п'яти розділів. **Узгодження між баптистськими та католицькими представниками, в стислому вигляді, виділені жирним шрифтом.** Те, що слідує або передують цьому звичайним шрифтом, може бути подальшим дослідженням нашого зближення, або ж фіксувати розбіжності, які ще залишаються. Те, що з'являється, є певним ступенем консенсусу, з деякими розбіжностями, що залишаються між нами. Ми сподіваємося, що такий підхід допоможе нам зрозуміти, наскільки ми поділяємо життя християнського учнівства.

III. АВТОРИТЕТ ХРИСТА У СВЯТОМУ ПИСЬМІ ТА ПЕРЕДАННІ

34. Звіт про розмови між Католицькою Церквою та Всесвітнім Баптистським Альянсом, 1984-88 рр., зміг «сформулювати спільну відповідь на об'явлення Бога в Ісусі Христі, як це було дано нам у Біблії, а також

[3] Nigel Wright, 'The Petrine Ministry: Baptist Reflections', пізніше опублікована in *Pro Ecclesia* 13/4 (2004), pp. 451-65.

[4] Timothy George, 'The Blessed Virgin Mary in Evangelical Perspective', in Denton Lotz (ed.), *Papers Delivered at Meeting of North American Baptist Theologians and The Pontifical Council for Promoting Christian Unity*, Washington DC, December 10-11, 2004 (n.p., n.d.).

у вірі та практиці наших відповідних спільнот» (звіт, §4). Однак у звіті визнаються суттєві відмінності в тому, як дві спільноти розуміють зв'язок між каноном Святого Письма і традиціями спільнот, які його інтерпретують. Відповідно, у звіті «Богословський авторитет і метод» названий першим серед п'яти напрямків розмов, які потребують подальшого вивчення. Параграфи, які підсумовують ці різні конфігурації авторитету і закликають до подальшого обговорення, є відповідною відправною точкою для цього розділу даного звіту:

У розмовах між баптистами і римо-католиками часто виникали різні погляди і використання богословського авторитету і методу. Теоретична причина цього зрозуміла: баптисти покладаються лише на Святе Письмо, витлумачене під керівництвом Святого Духа – принцип Реформації. Римо-католики отримують Боже одкровення зі Святого Письма, витлумаченого у світлі традиції під керівництвом магістеріума, у спільному процесі, керованому Святим Духом.

Насправді, однак, відмінності не такі різкі, як може здатися з цього формулювання. На Другому Ватиканському Соборі Римо-Католицька Церква ретельно і детально розглянула відносини між Писанням і Переданням («Догматична конституція про Боже-ственне Об'явлення», 2). Вона прагнула досягти і висловити розуміння взаємозв'язку між Святим Письмом, Переданням і вчительським служінням Церкви (магістеріумом). Кожен з них має своє місце у представленні істини Ісуса Христа. Місце одного з них не є тотожним місцю іншого, але в римо-католицькому розумінні ці три джерела поєднуються разом, щоб представити божественне об'явлення. З іншого боку, баптисти посилаються на баптистську спадщину так само рішуче, як і римо-католики на Передання, зазвичай заперечуючи, що вона має такий самий авторитет, як і Святе Письмо, але тим не менш міцно тримаючись за неї..... Ключовим питанням, яке потребує обговорення, є розвиток доктрини. (§§ 38-39)

Коли через вісімнадцять років католицька і баптистська делегації зустрілися для нової серії розмов, учасники змогли виявити глибоке і разуче зближення в поглядах на природу Писання як богонатхненного Слова Божого і його центральне місце в житті Церкви, а також взаємне схвалення двох змін, які з'явилися на цій новій фазі діалогу: більш висока оцінка цінності Передання і його зв'язку з Писанням з боку *баптистської* делегації і більш критичний підхід до Передання в його відношенні до Писання з боку *католицької* делегації.

Місце Святого Письма в житті Церкви

35. У Святому Письмі Слово Боже було записане під натхненням Святого Духа, сповіщаючи про дар спасіння. Таким чином, Святе Письмо займає центральне місце в житті Церкви, яка бере участь у *койнонії* триєдиного Бога. Святе Письмо, яке містить Слово, свідчить про Слово і є формою Слова Божого, є активним у Церкві сьогодні. Воно пропонує керівництво для спільноти, яку Бог зібрав разом, і дає можливість її членам брати участь у служінні Христа силою Духа на славу Богу. Церква у всіх своїх аспектах, включаючи служіння, стоїть під владою Слова Божого. Слово Боже приймає різні форми у світі через усне слово проповіді, через письмове слово Святого Письма, через хрещення та Євхаристію (або Вечерю Господню), через події Божої дії в історії та у свідченні вірних віруючих.

36. Як видно з наведених вище загальних тверджень, ми виявили, що неможливо розглядати теми Слова Божого, об'явлення, Писання і авторитету поза їхнім еклезіологічним виміром. У попередньому розділі звіту ми вже висвітлили деякі збіги та розбіжності в розумінні церкви. Тепер ми повинні зауважити, що невіддільність Слова Божого і його передачі від спільноти, якій довірено божественне одкровення, означає, що різні еклезіології католиків і баптистів неминуче призводять до диференційованого розуміння функції Писання в житті Церкви. Тим не менше, католики і баптисти, які брали участь у цих розмовах, також змогли знайти значну згоду щодо використання Біблії в церкві. Наприклад, і католики, і баптисти визнають, що в церкві є вчительський авторитет, але розуміють його по-різному: одні знаходять його в *магістеріумі*, а інші – в помісній *громаді* (ця різниця детально розглядається нижче, §§ 49 і 61).

37. Біблія є божественною уповноваженою письмовою нормою для віри і практики, але ця нормативність Писання головним чином локалізована в богослужінні Церкви, з якого виростає її життя і місія. Біблія була канонізована громадою, що поклоняється, і для неї, і вона включає в себе ті твори, які придатні для читання, проповіді та забезпечення наративного змісту інших актів поклоніння, які нагадують і представляють (в *анамнезі*) могутні акти Бога в минулому. І католицька, і баптистська моделі поклоніння припускають, що Святе Письмо є джерелом історії про триєдиного Бога, в якій беруть участь віруючі.

38. Святе Письмо займає центральне місце в літургії та богослужінні церкви, тому що воно розповідає історію спасіння, яка є історією місії триєдиного Бога у світі. [1 Тім. 4:14]. Так само і баптисти, і католики вико-

ристовують Святе Письмо для проголошення *керигми* або доброї новини про Христа. Ми також згодні в катехитичному використанні Писання, через яке християни формуються у вірі. [2 Тим 3:16-17] Ця згода знаходить практичне вираження у співпраці в перекладі та поширенні Святого Письма.

39. Вище навмисно вжито словосполучення «*писана норма*», оскільки сам Христос, безумовно, є остаточним авторитетом для віри і життя християнської церкви, як особисте і втілене Слово, про яке Писання несе достовірне свідоцтво. «Декларація принципу» одного баптистського союзу стверджує, що «наш Господь і Спаситель Ісус Христос, Бог, що явився у плоті, є єдиним і абсолютним авторитетом у всіх питаннях, що стосуються віри і практики, як це відкрито у Святому Письмі»^[5]. Можна сказати, що Господь церкви зустрічається в поклонінні, і ця зустріч стає можливою завдяки Писанню, яке свідчить про нього і яке саме формує це поклоніння.

40. Як для баптистів, так і для католиків літургійна функція Писання може бути виражена як «сакраментальність» слова. Хоча баптисти менш схильні до використання такого роду формулювань, вони визнають спасительну діяльність Слова, що стало плоттю, у читанні, проповіді та поширенні Писання, а також можливість людини зустрітися з Триєдиним Богом через цей засіб благодаті [1 Кор. 1:21]; саме до цього відноситься термін «сакраментальний». Святе Письмо є важливим для богослужіння в обох традиціях. Щотижнева Євхаристія є нормативною в католицьких парафіях, де літургія пронизана Святим Письмом подібно до того, як баптисти використовують Біблію в читаннях, молитвах і гімнах, навіть там, де не святкується Вечеря Господня. Крім того, існують католицькі богослужіння, такі як літургія годин служби Божої, в яких літургія слова є основним «місцем», де присутня божественна реальність, описана в біблійній історії про Триєдиного Бога. Баптисти можуть погодитися з католицьким вченням про те, що «у священних книгах Отець Небесний з любов'ю приходить на зустріч зі своїми дітьми і розмовляє з ними»^[6].

41. «Бог є автором Святого Письма»^[7]. Церква «приймає як священні і канонічні всі книги як Старого Завіту, так і Нового, повністю і з усіма їхніми частинами, в переконанні, що вони були написані під

^[5] Declaration of Principle of the Baptist Union of Great Britain, clause 1, in Keith Parker, *Baptists in Europe: History and Confessions of Faith* (Nashville: Broadman Press, 1982), p. 36.

^[6] Dei Verbum 21.

^[7] CCC 105; so also *The New Hampshire Confession* (1833), i, in Lumpkin (ed), *Baptist Confessions*, pp. 361-7, and the (Southern) Baptist *Faith and Message* (2000), I, accessed at www.sbc.net/bfm/bfm2000.asp: 'it has God for its author'; the 2000 version of the *Faith and Message* here repeats the phrasing of the versions of 1925 and 1963.

натхненням Святого Духа ... і тому мають Бога своїм творцем: на цій підставі вони були передані Церкві»^[8].

42. Поряд з божественним походженням Святого Письма, баптисти і католики також визнають, що Бог передав Писання Церкві через посередництво людей. Уникаючи припущення, що в Писанні є фактичне втілення Христа (що може призвести до простого ототожнення авторитету Христа і Писання), ми можемо використовувати христологічну аналогію, щоб висловити істину про те, що Писання має як божественне, так і людське авторство. Таким чином, при інтерпретації Писання нездатність приділити достатню увагу історичним і культурним факторам, пов'язаним з його людським укладанням, може призвести до «докетичного» (або, принаймні, «одноприродного») погляду на Писання, в якому воно лише «здається» людським. Відповідно, нездатність оцінити його божественне авторство призводить до «ебіонітського» підходу до Біблії, в якому вона є «просто» людським творінням. Як католики, так і баптисти переживали сумніви щодо належної ролі історичного та критичного дослідження в тлумаченні Святого Письма. Кожна спільнота працювала над розробкою адекватних церковних відповідей на виклики сучасності, але в основному обидві спільноти прагнуть практикувати своєрідне «халкідонське читання» Писання, так само як і дотримуються «халкідонської христології». Оскільки Халкідонський Собор визнає, що «ми всі в один голос сповідуємо Господа нашого Ісуса Христа одним і тим самим Сином, тим самим досконалим у Божестві, тим самим досконалим у людстві, істинно Богом і істинно людиною», за аналогією ми можемо розглядати Святе Письмо як людське і божественне одночасно. Таким чином, «халкідонське читання» має належне місце для використання історико-критичних, культурно-критичних і літературно-критичних інструментів для розпізнавання людського інструментарію в дарі Писання Церкві; однак воно визнає недоліки всіх таких інтерпретацій, коли вони здійснюються поза читанням Святого Письма в Церкві.

43. Діяльність Святого Духа серед народу Ізраїлю і в Церкві Христовій, що надихала на написання Святого Письма Старого і Нового Завіту, також призвела до того, що ці спільноти розпізнали ці Писання як такі, що мають канонічний авторитет для віри і практики.

44. *Катехізис Католицької Церкви* уточнює, що «саме через апостольську традицію Церква визначила, які тексти мають бути включені до списку священних книг»^[9]. Баптисти зазвичай підтверджують провидіння Духа у «збереженні» Писання впродовж історії Церкви. Однак вони

^[8] *Dei Verbum* 11.

^[9] CCC 120.

не завжди прямо стверджують, що Дух, який надихав Писання, також діяв у церковній традиції, яка визнавала канон Писання. Однак, незважаючи на цю мовчазність, баптисти *приймають* провіденціальне керівництво Духа в церковному розпізнанні канону, оскільки, як і католики, вони розглядають канон Святого Письма як писану норму для віри і практики на підставі того, що він є авторизованим Богом, а не історичною випадковістю. Тому і католики, і баптисти визнають, що канон Святого Письма має певне відношення до процесів «передання» в житті Церкви в перші кілька століть після написання новозавітних документів, і в цьому визнанні вони вірять, що Дух керував цими процесами.

45. Проте, баптистське утвердження канону Святого Письма відрізняється від католицького визначення канону: баптисти виключають з канону Старого Завіту второканонічні книги, включені до Септуагінти і Вульгати, і перераховані на четвертій сесії Тридентського собору. Коли баптисти заявили у своїх ранніх сповіданнях, що «книги, які зазвичай називають апокрифами, не будучи богонатхненними, не є частиною канону (або правила) Святого Письма»^[10], вони надали авторитет коротшому канону, який вони отримали від течій протестантської Реформації, що передували баптистам. Проте багато баптистів визнають, що старозавітні книги важливі для розуміння історичного контексту первісного християнства, а деякі навіть цінують їх як богослужбову літературу, яку можна читати поряд з протестантською формою Біблії.

46. Баптисти і католики наполягають на тому, що Старий Завіт і Новий Завіт разом утворюють цілісну історію, яка потребує христоцентричної інтерпретації.

47. За словами *Катехізису Католицької Церкви*, «християни... читають Старий Завіт у світлі розп'ятого і воскреслого Христа»^[11][45]. Далі Катехизис цитує Гуго Сен-Вікторського: «Все Святе Письмо – це лише одна книга, і ця книга – Христос, бо все Божественне Писання говорить про Христа, і все Божественне Писання сповнилося в Христі»^[12]. Баптисти також читають Біблію в цій христоцентричній манері. Наприклад, у тексті *Баптистської віри і послання* Південної баптистської конвенції редакції 1963 року проголошується, що «критерієм, за яким слід тлумачити Біблію, є Ісус Христос», а згідно з формулюванням, яке замінило цю фразу в редакції 2000 року тієї ж конфесійної заяви, «все Писання є свідченням про Христа, який сам є центром божественного одкровення»^[13]. Взяті разом, наго-

^[10] E.g. in the *Confession of Faith* (London: 1677), I:3, reproduced in the *Philadelphia Confession* (1742).

^[11] CCC 129.

^[12] CCC 134.

^[13] *Baptist Faith and Message* (1963), 2, accessed at www.iclnet.org/pub/resources/

лос на христоцентричному «критерії» 1963 року та наголос на свідченні всього Писання про Христа 2000 року ілюструють те, як баптисти поділяють з католиками прихильність до читання всієї Біблії як цілісної історії, зосередженої на особі Христа.

48. Окремі християни можуть і повинні читати Біблію самостійно. Однак це читання не повинно бути ізольованим від тлумачення спільнотою, в якій живе Дух, що надихнув Писання.

49. Католики вірять, що Дух скерував їх до того, щоб знайти спільне тлумачення Святого Письма в історично розширеній церковній спільноті, яку представляє її єпископський провід: «Завдання автентичного тлумачення Слова Божого... було доручено виключно живому вчителюству Церкви, влада якого здійснюється в ім'я Ісуса Христа. Вчительство не стоїть над Словом Божим, а служить йому»^[14]. «Це означає, що завдання тлумачення було доручено єпископам у сопричасті з наступником Петра, єпископом Риму»^[15]. Баптисти також вбачають спільне тлумачення Писання в церковній спільноті, але насамперед у формі зібраної місцевої громади^[16]. Ця практика «спільнотної герменевтики» простежується ще з часів ранніх анабаптистів та радикальної Реформації.

50. Як баптисти, так і католики погоджуються з тим, що стародавня практика читання Біблії має декілька смислів, які включають буквальний і духовний смисли. Духовний сенс Писання, що ґрунтується на буквальному або «простому» сенсі, сприяє його побожному використанню окремими особами в місцевих громадах. Особисте застосування Біблії в повсякденному житті (те, що в стародавній церкві називалося «тропологічним» або моральним сенсом) є життєво важливою підтримкою віри віруючої людини. Побожне читання не слід плутати з приватним, ізольованим тлумаченням Писання. Насправді, повинна існувати неперервність між побожним читанням Святого Письма окремими віруючими та корпоративним тлумаченням Божого Слова, яке відбувається в проповіді, груповому вивченні Біблії та роздумах над Писанням Божого народу, який шукає керівництва для свого спільного життя; таким чином, спільне тлумачення Святого Письма сприяє формулюванню нормативних доктрин християнської спільноти.

51. Католики і баптисти високо цінують принцип кафолічності в тлумаченні Біблії та його втілення в житті Церкви.

text/history/bfam.stm.txt; *Baptist Faith and Message* (2000), 1.

^[14] *Dei Verbum* 10, also quoted in CCC 100.

^[15] CCC 85.

^[16] Див. e.g. *Declaration of Faith* (Amsterdam: 1611), 19; *Confession of Faith* (London: 1644), XLV; *Confession of Faith* (London: 1677), XXVI.11, 15.

52. Кафолічність, що розуміється як цілісність, універсальність та інклюзивність, передбачає відкритість до потреб і дарів світу та очікування того, що всі люди покликані брати участь у новому творінні, спричиненому Ісусом Христом і Духом (про значення поняття «кафолічність» див. §§29-31 вище). Святе Письмо читається і використовується у світлі цього бачення, тому при тлумаченні Святого Письма важливо знати, як церкви в різних частинах світу і в різних соціальних, культурних і політичних обставинах чують звернене до них Слово Боже.

53. Баптисти і католики погоджуються, що правильне читання Біблії повинно вести до правильної поведінки християнської спільноти.

54. Парадокс, притаманний біблійним образам церкви як слухача Слова – наприклад, церкви як тіла Христового і нареченої Христової – полягає в тому, що, незважаючи на те, що віруючі формуються під впливом Слова, вони все одно можуть бути нездатними чинити справедливість у світі. Прикладами цього парадоксу, які одразу спадають на думку, є моральні помилки багатьох білих християн у Південній Африці в епоху апартеїду або в південних штатах Америки та Вест-Індії в період рабства; за таку аморальну поведінку справедливо були принесені публічні вибачення. Обговорення цієї трагічної ситуації пов'язане з розбіжностями між католиками і баптистами щодо того, чи є церква та її члени гріховними (див. §33 вище).

Зв'язок між Святим Письмом і переданням

55. Через своє історичне наполягання на нормативності Писання як єдиного достовірного писаного правила для віри і практики, баптисти історично мали тенденцію протиставляти Писання переданню^[17] і часто виявляли антипатію до всієї постбіблійної традиції. Хоча ця історична тенденція продовжує фігурувати в деяких сучасних спробах сформулювати баптистську ідентичність, помітна тенденція в баптистській богословській науці з часів діалогів 1984-1988 рр. дозволила баптистським учасникам нинішньої фази діалогу висловити вдячність за цінність передання в постійних зусиллях Церкви втілювати вчення Святого Письма в сьогоденні; отже, католицькі учасники змогли розгледіти зближення в певному розумінні спільної традиції. Ця тенденція, однак, в основному обмежується невеликою кількістю баптистських академічних богословів^[18] і не є

^[17] Значення цього терміну розкривається в наступному обговоренні: див., зокрема, §59.

^[18] Корисний підсумок цієї тенденції див. у Steven R. Harmon, *Towards Baptist Catholicity. Essays on Tradition and the Baptist Vision* (Milton Keynes: Paternoster, 2006), chapters 1, 3.

рухом великої кількості баптистських церков та їхніх членів до свідомого прийняття авторитету передання.

У той же час, баптистські учасники змогли розгледіти у виступах членів католицької делегації критичний підхід до формування передання, який кидає виклик стереотипам, що існують у багатьох баптистів про природу католицького передання. Презентації, відповіді та коментарі католицьких учасників дали баптистській делегації зрозуміти, що в католицькій перспективі передання розвивається^[19] за допомогою людського інструментарію в процесі, який вимагає діалогу і врахування різних голосів всередині Церкви – не тільки голосів Папи і єпископів, але й богословів, в тому числі мирян, і самих мирян – для того, щоб розпізнати, що є справді авторитетним в переданні. Більш вдячна оцінка цінності передання, яку демонструють баптисти, і більш критичний підхід до передання з боку католиків дозволили нам сформулювати суттєве спільне розуміння зв'язку Писання і передання (як зазначено нижче), навіть незважаючи на те, що ми по-різному сприймаємо або зберігаємо розбіжності щодо зв'язку Писання і передання.

56. Біблія є письмовим втіленням живої традиції (парадокси), яка передається через дію Святого Духа в середовищі Божого народу. Джерелом цього процесу передачі є живе Слово Боже, Ісус Христос.

57. Натхненний текст Святого Письма ґрунтується на передачі доброї новини про те, що Ісус є воскреслим Господом і Сином Божим, а також на вченні та способі життя, який Він передав своїм учням. Новий Завіт з'явився протягом певного періоду часу під керівництвом Святого Духа, який не тільки надихав авторів, що написали різні книги, але й керував процесом передачі Євангелія в апостольській спільноті. Подібний процес також керував написанням Старого Завіту. Цей процес передбачає, що усні перекази існували ще до формування Писання, і з цим фактом погоджуються баптисти і католики.

Таким чином, Біблія є церковною книгою, яку треба читати і розуміти, перш за все, в середовищі спільноти віруючих. Хоча Писання є головним і натхненним свідченням Слова Божого, його ніколи не *читають* «наодинці», тобто без контексту спільноти, яка його перекладає, проголошує і тлумачить, використовуючи інші письмові джерела.^[20] Передання як для баптистів, так і для католиків відіграє певну дидактичну роль. Символи віри, сповідання, проповідь, катехизація, літургія і богослужіння – всі вони

^[19] Див. *Dei Verbum* 8.

^[20] Таке сприйняття долає історичне протиставлення між «*scriptura sola*» (тільки Писання) і «*scriptura numquam sola*» (Писання ніколи не буває самодостатнім).

працюють разом в активному процесі передачі Євангелія. Всі вони дають корисні норми для християнського життя. Отримуючи Боже Слово, церква отримує також місію євангелізації всіх людей; Біблія є не тільки церковною книгою, але й книгою церкви для всього світу.

58. Існує певне «взаємоприсутність» Писання і живого передання, в сенсі взаємного проживання і переплетення одного в іншому. Їх не слід розглядати як два окремі і не пов'язані між собою джерела, але як два потоки, що течуть разом, які витікають з одного джерела – самооб'явлення трієдиного Бога в Христі.

59. На основі такого взаємного перебування Писання і передання можна також розрізняти «Передання» як живе Євангеліє Ісуса Христа (іноді його називають «Передання з великої літери») і «передання» як різні форми, за допомогою яких Євангеліє знаходить своє вираження в конкретних історичних і культурних ситуаціях. Визначення того, чи є то чи інше передання справді живим Переданням Христа, все ще може викликати проблеми. Однак ми згодні з тим, що Біблія повинна використовуватися як норма для критики та оцінки всіх передань, щоб розрізнити, які з них є просто людськими переданнями, а які – автентичним вираженням Євангелія [пор. Мк. 7:5-13].

60. Хоча католики і баптисти погоджуються з нормативністю Святого Письма, вони, як відомо, по-різному підходять до питання співвідношення Святого Письма і передання. Дійсно, вони мають дуже різний досвід у своїх історіях з цього питання. Обидві Церкви знають про антагонізми між християнськими громадами та утиски, які вони зазнавали після Реформації.

Баптисти переживали заперечення релігійної свободи з боку державних церков, що зробило їх підозрілими до передання загалом. Така ж підозрілість до передання може також виникати внаслідок вузького бібліцизму або, з іншого боку, раціоналізму на кшталт того, що виплеканий Просвітництвом. Наголос на знанні Святого Письма є безпомилковою характеристикою баптистського життя і традиції, де баптисти постійно апелюють до авторитету Біблії. Однак самі баптисти зізнаються, що не завжди використовували своє знайомство з Біблією з метою уподібнення до образу Христа.

Католиками в період після Реформації керували лідери, які добре усвідомлювали небезпеку приватного тлумачення Святого Письма. Через це можна сказати, що в період між Тридентським і II Ватиканським соборами популярне читання Біблії католиками не отримало того заохочення, на яке воно заслуговувало. Відносно мало ресурсів було запропоновано мирянам-католикам, які хотіли зустрітися зі Словом Божим у Святому Письмі.

Незважаючи на те, що Другий Ватиканський Собор наполягав на необхідності живитися знанням Святого Письма, слід визнати, що деякі католики все ще не прийняли належну роль і авторитет Святого Письма у своєму житті, особливо через такі практики, як читання Біблії в сім'ї. Очевидно, що обидві спільноти можуть чесно визнати деякі недоліки.

61. Католики і баптисти по-різному розуміють повноваження тлумачити Святе Письмо. Як зазначалося вище, католики вважають, що Біблію в цілому авторитетно тлумачить офіційний учительський корпус церкви (*magisterіum*), який здійснюється єпископами у спілкуванні з єпископом Риму. Баптисти стверджують, що місцева громада віруючих має відповідальність і свободу тлумачити Біблію під владою Христа і керівництвом Святого Духа, завжди пам'ятаючи, що вона перебуває в завіті з іншими церквами. Незважаючи на «спільнотну герменевтику», совість людини не можна примусити або змусити прийняти тлумачення Писання, запропоноване місцевою громадою та деномінаційними органами. Жодне формулювання в будь-якому церковному вченні не має такої ж зобов'язуючої сили, як Писання. Водночас громада зобов'язана перевіряти розуміння Писання, запропоноване окремими християнами.

62. Таким чином, навряд чи можна заперечувати, що католики і баптисти мають різні підходи до природи передання. Баптисти схильні більше говорити про «віру і практику», ніж про «передання». Більшість баптистів визнають ті традиції, які підтримують примат Святого Письма, але деякі все ж хочуть заперечити передання взагалі. Католики, зі свого боку, підкреслюють, що передання – це не що інше, як передача одкровення в словах і справах. У нашій спільній розмові деякому зближенню позицій сприяв параграф 9 «Догматичної конституції про Божественне Об'явлення» II Ватиканського собору (*Dei Verbum*), в якому йдеться про те, що:

Отже, Священне Передання і Святе Письмо пов'язані між собою тісним і взаємним зв'язком. Вони обидва витікають з одного і того ж божественного джерела, певною мірою зливаються разом і прямують до однієї і тієї ж мети. Писання – це слово Боже, викладене в письмовій формі під керівництвом Божого Духа; Передання зберігає слово Боже так, як воно було довірене апостолам Христом, Господом нашим, і Святим Духом, і передає його їхнім наступникам, щоб ті, в свою чергу, просвічені Духом істини, могли вірно зберігати, викладати і поширювати це слово своєю проповіддю. Отже, впевненість Церкви щодо всього, що має бути об'явлене, не ґрунтується лише на Святому Письмі; як Писання, так і передання слід приймати і шанувати з однаковим почуттям відданості і благоговіння^[21].

^[21] *Dei Verbum* 9.

Під час нашої дискусії ми дійшли згоди, що це твердження відповідає багатьом занепокоєнням баптистів щодо пріоритету Писання над переданням і необхідності для передання завжди перебувати під корекцією Писання (виняток з цієї згоди зазначено нижче, в §65). У своєму коментарі до *Dei Verbum* Йозеф Ратцінгер підкреслив різницю, а також єдність між Писанням і Переданням: «Сказано, що Писання – це Слово Боже, передане на письмі. Передання ж описується лише функціонально в тому, що воно робить: воно передає Слово Боже, але не є Словом Божим»^[22]. Передання – це динамічний процес передачі, «збереження, викладення і поширення за межі» Слова Божого. Воно не є само по собі набором об’явлених істин, які доповнюють Святе Письмо і не мають в ньому основи; навпаки, Консти- туція стверджує, що процес передання збільшує «впевненість» у значенні об’явлених істин, оскільки Святе Письмо читається у спілкуванні святих у Церкві. Фраза про те, що впевненість у вірі походить «не тільки зі Свя- того Письма» (*non ... per solam sacram scripturam*), має на меті визнати, що передання може сприяти нашій впевненості у значенні Євангелія. Напри- клад, сповідуючи тринітарну віру, баптисти залежать від постбіблійного розвитку доктрини, тобто передання, у своїй «впевненості» щодо триєди- ної природи Бога. Один баптистський богослов закликає: «Баптистам, які ... наполягають на чітко сформульованому вченні про Трійцю, часто вико- ристовуючи терміни, які легко простежуються до патристичної епохи, варто було б стверджувати *suprema Scriptura* [«Писання як найвище»], а не беззастережне *sola Scriptura* [«тільки Писання»]»^[23]. Звісно, існують й інші доктрини, які виникли в процесі передання, і для яких баптисти не знай- дуть підґрунтя в Писанні таким же чином^[24].

63. Апостольське передання, передане апостолами, з часом пере- дається Церквою, яка прагне постійно зростати в його розумінні. Його слід відрізнати від того наступного передання, які є просто церков- ним. Тільки апостольське передання є нормативним до, під час і після формування канонічного Писання.

64. Надаючи першість апостольському переданню, католики вважа- ють, що деяке вчення Церкви може бути визнане «апостольським», коли воно вірно роз’яснює попереднє вчення апостолів. Наприклад, вчення

^[22] Joseph Ratzinger, ‘Dogmatic Constitution on Divine Revelation: Chapter II, The Transmission of Divine Revelation’, in Herbert Vorgrimler (ed.), *Commentary on the Documents of Vatican II*, Volume 3, trans. Lalit Adolphus, Kevin Smyth and Richard Strachan (London: Burns & Oates, 1967-69), p. 194.

^[23] James Leo Garrett, Jr., *Systematic Theology*, Vol. 1 (Grand Rapids: Eerdmans, 1990), p. 181.

^[24] Examples noted in this report are some of the Marian doctrines, and the doctrine of the infallibility of the teaching office of the church.

Халкідонського собору про те, що Ісус Христос є «воістину Бог і воістину людина», є достовірним свідченням апостольського послання про Христа, хоча воно і є пізнішим за часи апостолів. В принципі, баптисти можуть погодитися з таким розумінням, хоча вони можуть поставити під сумнів деякі твердження про те, що певні постбіблійні розробки доктрини є достовірними свідченнями апостольської вістки про Христа.

65. II Ватиканський Собор підтверджує вчення Тридентського собору про тісний зв'язок і комунікацію між Святим Письмом і Переданням, але робить це в контексті глибшого розуміння обох і того, як вони взаємопов'язані. *Dei Verbum* §9 стверджує, що «Святе Письмо є словом Божим, оскільки воно було написано під натхненням Божественного Духа, тоді як Священне Передання бере слово Боже, довірене Христом Господом і Святим Духом апостолам, і передає його в повній чистоті їхнім наступникам, щоб вони, керовані світлом Духа істини, проголошуючи його, вірно зберігали це слово Боже, пояснювали його і робили його більш відомим». Однак, в *Dei Verbum* 9 виділяється одна фраза, яку, здається, баптисти не можуть прийняти, а саме «як Писання, так і передання слід приймати і шанувати з однаковим почуттям відданості і благоговіння». Такий погляд на передання виходить за межі того, що сповідують баптисти, і, здається, суперечить тому, що вони стверджують про богонатхненність одного лише Писання і його достатність. Досліджуючи далі цю тему, ми виявили, що і на Тридентському, і на II Ватиканському соборах були католицькі єпископи, які висловлювали ту ж стурбованість, що і баптисти, щодо приписування «подібної відданості» Писанню і переданню, тобто потенційної небезпеки затьмарити унікальний авторитет Писання як богонатхненного Слова Божого^[25]. Ми відзначили, що єпископи жодного з соборів не мали наміру ставити під сумнів богонатхненність і першість Писання. Більше того, на обох соборах єпископи визнали важливу відмінність між апостольським переданням і просто церковними переданнями. Нормативна традиція походить від апостольської Церкви часів апостолів, первісної спільноти, яка отримала повноту об'явлення у Христі. Такі погляди, висловлені під час дебатов, а іноді й відображені в остаточних текстах Тридентського та II Ватиканського соборів, є більш близькими до баптистського розуміння співвідношення Писання і передання.

66. Існують питання, які ще належить вирішити щодо зв'язку між об'явленням, Писанням, переданням та проголошенням, але

^[25] Наприклад, на голосуванні загальної конгрегації 1 квітня 1546 року було тридцять три голоси за заяву про рівність Писання і традиції (*pari pietatis affectu ac reverentia*), але також одинадцять голосів за заміну *pari* (подібний) на *simili* (подібний): див. Hubert Jedin, *A History of the Council of Trent*, trans. Ернест Граф (Сент-Луїс: Гердер, 1961), т. 2, с. 82.

це питання, які стосуються як кожної спільноти, так і ті, що нас роз'єднують.

67. Одне з відкритих питань стосується постійного самооб'явлення Бога. І баптисти, і католики вважають, що «публічне» об'явлення, або об'явлення, зміст якого має бути проголошений як важливий для Євангелія і має універсальне значення для всіх людей, закінчилося зі смертю останнього апостола. Але це потрібно узгодити з переконанням, що Бог і сьогодні промовляє в актах читання Святого Письма і проголошення (проповіді) Євангелія, оскільки вони пропонують зустріч з Богом, що являє Себе. Це питання має відношення до природи об'явлення в переданні і нагадує недавнє католицьке пояснення передання, згідно з яким «Бог, який говорив про давні часи, все ще підтримує безперервну розмову з нареченою свого улюбленого Сина», Церквою^[26]. Воно також робить більш нагальним пошук методу використання критерію Писання, щоб відрізнити автентичний і законний розвиток первісного об'явленого послання від нелегітимного «прирошення».

68. У зв'язку з твердженням, що «Бог говорить сьогодні», під час нашої розмови ми кілька разів звернули увагу на можливу кореляцію між *переданням*, на якому наголошують католики, і *проповіддю*, якій баптисти надають великого значення в богослужінні. У проповіді Слово Боже, дане спочатку, стає новим, живим у сучасній ситуації, у формі, яка відповідає особливостям історії, соціального контексту та культури. У зв'язку між Святим Письмом і проповіддю може бути ключ до зв'язку між Святим Письмом і переданням. З цією метою необхідне подальше роздумування над богослов'ям проповіді. Баптисти також можуть знайти підказку у власній ранній історії, коли було прийнято мати два періоди навчання і проповіді на богослужінні – сувора екзегеза Писання і більш «пророче» застосування Слова до теперішньої ситуації – що знову ж таки, здається, має відношення до зв'язку між Писанням і переданням.

69. Ми згодні з тим, що для того, щоб ясно чути Слово Боже, необхідно формувати совість. З католицької точки зору, виховання совісті є завданням на все життя і «гарантує свободу»; у формуванні совісті Слово Боже є «світлом для нашого шляху» (Пс. 119)^[27]. Баптисти завжди відстоювали свободу совісті в служінні захисту свободи релігії, вірячи, що совість може бути засобом перебування під владою Христа^[28]. З самого початку свого існування баптисти закликали до свободи совісті перед Богом не лише

[26] *Dei Verbum* 8; CCC 94.

[27] CCC 1783-5.

[28] Див. *Confession of Faith* (London: 1644), XLIX-LII; *Brief Confession* (London: 1600), XXIV.

християн, але й представників усіх релігій і жодної з них^[29]. Вони також визнають, що совість може спотворюватися, тому вона є недоторканою, але не безпомилковою. Однак поки що наші спільноти недостатньо дослідили разом зв'язок совісті з рецепцією церковної *доктрини*. Питання совісті пов'язане з «рецепцією» Передання та ширшого вчення помісною Церквою та місцевою громадою, і це потребує набагато більших роздумів.

70. Питання про різницю між «живим переданням» Христа і людськими «переданнями» може виглядати зовсім інакше з перспективи глобального Півдня, порівняно з Північною Америкою і Європою; розуміння процвітаючого африканського християнства, наприклад, буде все більше формувати наше мислення в майбутньому. Ми повинні запитати себе, чи зумовлюють культурні передумови глобальної Півночі та сучасного Заходу наше розуміння передання. Загалом, ми повинні замислитися над тим, як конкретний контекст визначає те, як ми розуміємо природу і зміст передання.

71. Обидві наші спільноти визнають потребу вчитися від світу, а також вчитися всередині Церкви. Бог вільний промовляти Боже Слово через будь-які засоби у світі, які Він бажає, і тому виникає питання, як розпізнати те, що Карл Барт назвав «світськими притчами Царства Божого»^[30], або те, що II Ватиканський Собор назвав «знаками часу»^[31]. Інші питання полягають у тому, як уникнути плутанини між Словом і культурою, навіть якщо ми можемо розпізнати Слово в культурі, а також як слухання Слова у світі впливає на розвиток передання.

Ми вважаємо, що це знак прогресу, якого досягли баптисти і католики в обговоренні Писання і передання, що набір невіршених питань (§§ 67-71) приймає саме «місіонерську» форму, а не більш традиційні суперечки, які розділяли християнські спільноти в минулому.

^[29] Див. Thomas Helwys, *A Short Declaration of the Mistery of Iniquity* (Amsterdam: 1612), р. 69 : «...бо релігія людей до Бога є між Богом і ними самими; король не повинен відповідати за неї, і король не може бути суддею між Богом і людиною. Нехай вони будуть єретиками, турками, євреями чи ким завгодно, не земній владі належить карати їх у найменшій мірі».

^[30] Karl Barth, *Church Dogmatics*, transl. & ed. G.W. Bromiley and T.F. Torrance (Edinburgh: T. & T. Clark, 1936-77), IV/3, pp. 113-17.

^[31] *Gaudium et Spes* 4.